

Założenia koncepcji edukacji przyrodniczo-leśnej w Szkole Podstawowej im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Będargowie

Piotr Szczypa¹, Mariusz Wojewoda²

¹Uniwersytet Szczeciński, ²Szkoła Podstawowa im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Będargowie

Streszczenie. Autorzy dostrzegają niewystarczającą skuteczność niescałonych przedsięwzięć z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej realizowanych powszechnie w szkołach podstawowych. Wychodząc naprzeciw wytycznym Gminy Kołbaskowo z zakresu realizacji kompleksowego kształcenia w ramach zajęć dodatkowych, zostały opracowane tytułowe założenia przy uwzględnieniu działalności: Szkoły Podstawowej im. Rotmistrza Witolda Pileckiego, Gminy Kołbaskowo, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie, Polskiego Towarzystwa Leśnego Oddział w Szczecinie, Nadleśnictwa Trzebież, Nadleśnictwa Gryfino, Nadleśnictwa Kliniska, Technikum Leśnego w Staroście, Polskiego Związku Łowieckiego oraz innych jednostek i organizacji. Tytułowa koncepcja jest odpowiedzią na nowe wyzwania w zakresie edukacji przyrodniczo-leśnej w związku planowanymi od 1 września 2017 roku zmianami w systemie edukacji (ośmioletnia szkoła podstawowa).

Słowa kluczowe: edukacja przyrodniczo-leśna, szkoła podstawowa, skuteczność nauczania

Zgodnie ze znanym przysłowiem „czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci”, szczególny nacisk na edukację przyrodniczo-leśną powinien być położony jak najwcześniej. Uczniowie szkół podstawowych mają wrodzoną chęć poznawania swojego otoczenia i tylko od skuteczności nauczania treści przyrodniczych będzie zależeć ich świadomość przyrodniczo-leśna jako młodzieży i osób dorosłych. Przykłady z mediów świadczą o bardzo dużym niezrozumieniu praw przyrody, a zagadnień związanych z gospodarką leśną w szczególności. Ze smutkiem należy przyjąć wnioski zespołu oceniającego zawartość leśnych treści kształcenia w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń z zakresu przyrody dla szkół podstawowych. Stwierdzili między innymi, że: „Treści leśne szeroko rozumiane obejmują bardzo zróżnicowany zestaw tematyczny, zarówno pod względem ilościowym i jakościowym. Stosunkowo mało, gdyż tylko średnio 4,2% tekstu zajmuje problematyka leśna, za to w zróżnicowanej ilości – w podręcznikach od 0,0 do 16,6%, a w zeszytach ćwiczeń od 0,5 do 34,9%. Wśród 66 zidentyfikowanych tematów leśnych dominują problemy biologii i ekologii lasu, leśnych zwierząt i roślin, a marginalnie omawia się problemy użytkowania

lasu, w tym pozyskania drewna. Nie stwierdzono w ogóle tematyki funkcji społecznych lasu np. turystyki i rekreacji, edukacji leśnej, kulturotwórczej roli lasu, lasów jako miejsca pracy i dochodów ludności. W treściach kształcenia zawartych w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń znajdują się błędy, uproszczenia, przestarzałe, nieaktualne już dane i informacje” (Grzywacz i in. 2016). Mając na uwadze powyższe należy podkreślić ogromną rolę szkół podstawowych, postrzeganą przez ich kierownictwa i nauczycieli, którzy powinni eliminować przedstawione dysfunkcje w edukacji przyrodniczo-leśnej. Ponadto od 1 września 2017 r. szkoły podstawowe zaczną funkcjonować w nowej formule, prowadząc edukację nie do szóstej, lecz do ósmej klasy. W związku z tym należy na nowo spojrzeć na problematykę edukacji przyrodniczo-leśnej i dostosować ją do nowych uwarunkowań i wyzwań postawionych przed szkolnictwem w Polsce.

Cel i hipoteza badawcza

Celem opracowania jest przedstawienie założeń i koncepcji kompleksowej edukacji przyrodniczo-leśnej w Szkole Podstawowej im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Będargowie w nowych uwarunkowaniach po 1 września 2017 roku. Autorzy przyjęli następującą hipotezę badawczą: dotychczasowe rozwiązania w zakresie edukacji przyrodniczo-leśnej w badanej szkole są niewystarczające i w kontekście nowych wyzwań wynikających z reformy szkolnictwa wymagają opracowania skuteczniejszej formuły kompleksowej edukacji.

Założenia koncepcji kompleksowej edukacji przyrodniczo-leśnej będą podstawą do opracowania szczegółowego, wieloletniego planu działania dla Szkoły Podstawowej im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Będargowie (SP), a w pierwszej kolejności do nawiązania współpracy i podpisania stosownych porozumień z wybranymi instytucjami i organizacjami.

Metodyka badań

Podstawowym źródłem danych była analiza piśmiennictwa, dokumentacji SP oraz wywiady bezpośrednie z nauczycielami, uczniami i pracownikami nauki. Autorzy przy zastosowaniu metod dedukcji i indukcji dążyli do oceny przedmiotowej materii i wypracowania możliwych kierunków zmian ukierunkowanych na podwyższenie skuteczności edukacji przyrodniczo-leśnej w SP. Ponadto zostały wykorzystane doświadczenia własne autorów, jako osób posiadających przygotowanie pedagogiczne oraz w zakresie kierowania SP (jeden autor) i prowadzenia badań naukowych w zakresie ekonomicznych uwarunkowań gospodarki leśnej (drugi autor).

Nowe uwarunkowania edukacji przyrodniczo-leśnej w szkołach podstawowych

Nowe uwarunkowania edukacji przyrodniczo-leśnej są przedmiotem dyskusji nie tylko na poziomie szkolnictwa podstawowego, ale także wyższego (Paschalis-Jakubowicz 2016).

Jednak ogłoszona w 2016 r. przez Ministerstwo Edukacji Narodowej reforma edukacji sprawi, że od 1 września 2017 r. szkoły podstawowe zaczną funkcjonować w nowych uwarunkowaniach prawno-organizacyjnych. Najbardziej widoczną zmianą będzie wydłużenie o dwa lata procesu kształcenia w szkołach podstawowych, z dotychczasowych sześciu klas do ośmiu. Sytuacja ta będzie skutkować potrzebą zweryfikowania przyjętych rozwiązań w zakresie „uatrakcyjniania”, rozszerzania obligatoryjnych treści programowych.

Nowego podejścia wymagać będzie także edukacja przyrodniczo-leśna realizowana w szkołach podstawowych. Do zasadniczych przyczyn, które jednocześnie będą warunkować nową formułę tejże edukacji można wskazać:

- wydłużenie czasu edukacji w szkole podstawowej przez pozostanie w niej dzieci w wieku 13-15 lat;
- zmiana przyporządkowania treści z dotychczasowego przedmiotu „przyroda” do nowych: biologia i geografia;
- rozszerzenie treści z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej na etapie szkoły podstawowej (przejście części programu dotychczasowych gimnazjów);
- powstanie dobrej praktyki wskazania uczniom szkoły podstawowej zawodów i dalszej ścieżki edukacyjnej związanych z zagadnieniami przyrodniczo-leśnymi.

Ponadto przy opracowywaniu nowych wytycznych w zakresie edukacji przyrodniczo-leśnej w szkołach podstawowych należy uwzględnić inne uwarunkowania, niezwiązane bezpośrednio z reformą edukacji, a mianowicie:

- wykorzystanie informatycznych narzędzi edukacji;
- pielęgnowanie tradycji regionalnych i ogólnokrajowych;
- zaangażowanie instytucji i organizacji zajmujących się edukacją przyrodniczo-leśną;
- zwiększenie bezpośredniego kontaktu dzieci z przyrodą (nauka przez obserwację, doświadczenie);
- włączenie się do konkursów interdyscyplinarnych (przyroda, las w literaturze, muzyce, plastyce itd.);
- uwarunkowania przyrodnicze w okolicy szkoły;
- zaangażowanie rodziców, opiekunów dzieci oraz absolwentów szkoły;
- konflikty, protesty, zjawiska niepożądane na gruncie przyrodniczo-leśnym o charakterze lokalnym i szerszym.

Reforma systemu edukacji stała się dobrym impulsem do weryfikacji dotychczasowego nauczania przyrody (i wiedzy o lesie) w szkołach podstawowych. Przy okazji zmian organizacyjnych zachodzących w szkołach podstawowych można dostosować formę i zakres edukacji przyrodniczo-leśnej do uwarunkowań i wyzwań XXI wieku. Dzięki czemu edukacja ta powinna być skuteczną, to znaczy dającą pożądaną wynik w postaci przynajmniej dobrej świadomości przyrodniczo-leśnej absolwenta szkoły podstawowej.

Charakterystyka Szkoły Podstawowej im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Będargowie

SP jest placówką nowoczesną i przyjazną zarówno dla całej społeczności szkolnej jak i dla środowiska naturalnego. Położona jest w odległości ok. 8 km na południowo-zachód od Szczecina na terenie malowniczej gminy Kolbaskowo w powiecie polickim, otoczona krajo-

brazami polodowcowymi, rolniczymi i leśnymi. Będargowo to niewielka wieś licząca ok. 330 mieszkańców. Do tej sześcioklasowej szkoły liczącej niespełna 80 uczniów uczęszczają dzieci z 8 miejscowości. Dzięki swojemu położeniu placówka jest doskonałym miejscem na edukację uczniów w zakresie wiedzy przyrodniczej. Dlatego też od wielu lat programy wychowawcze szkoły jako jeden z głównych celów wychowawczych stawiają właśnie na tę edukację. Do 2016 r. (do chwili nadania szkole imienia) w logo szkoły umieszczone było drzewo jako symbol działalności przyrodniczej szkoły.

Zajęcia przyrodnicze w szkole w Będargowie prowadzone w ramach I i II etapu edukacyjnego wykorzystywały walory środowiska do poszerzania wiedzy uczniów w tym zakresie poprzez obserwacje, badania czy doświadczenia. Uczestniczyli oni w różnorodnych projektach przyrodniczych i ekologicznych. W placówce działa koło ekologiczne, które uczy właściwych zachowań uczniów w kontakcie z przyrodą, służy poznaniu problemów związanych z działalnością człowieka.

Na terenie szkoły prowadzone są hodowle roślin i drobnych zwierząt. Wokół budynku szkoły można zauważyć wiele nasadzeń roślin, których dokonali sami uczniowie. W ten sposób kształtuje się u podopiecznych postawę prośrodowiskową i prospołeczną, a także wdraża do czynnej opieki nad roślinami i zwierzętami. Od wielu lat szkoła w Będargowie uczestniczy w akcjach ekologicznych takich jak Sprzątanie Świata, Światowy Dzień Ziemi, Święto Drzewa. Bierze również udział z sukcesami w konkursach z zakresu wiedzy przyrodniczej jak i ekologicznej, które angażują uczniów do działań praktycznych na rzecz środowiska.

Ważne znaczenie dla edukacji przyrodniczo-leśnej ma współpraca szkoły z Nadleśnictwem Trzebież, która przybiera różne formy. Uczniowie brali udział w sadzeniu lasu, pomagali w utrzymaniu czystości terenów leśnych, wyjeżdżali na spotkania z leśnikami. Z tych spotkań przywozili sadzonki drzew, które następnie sadzili wokół szkoły i najbliższej okolicy. Szkoła brała też udział w projekcie organizowanym przez Leśny Kompleks Promocyjny „Puszcze Szczecińskie”. Podopieczni w ramach projektu jeździli na zajęcia do poszczególnych kompleksów leśnych: Puszczy Wkrzańskiej, Puszczy Bukowej i Puszczy Goleniowskiej. Od wielu lat placówka współpracuje z działającym na terenie Gminy Kołbaskowo Kołem Łowieckim „Bażant”. Współpraca ta związana jest głównie z szeroko rozumianą ochroną środowiska naturalnego polegającą np. na udziale uczniów w akcji introdukcji bażantów.

Na uwagę w edukacji przyrodniczo-leśnej prowadzonej przez szkołę zasługują też comiesięczne rajdy uczniów z koła turystycznego i ekologicznego. Odbywają się one zarówno po najbliższej okolicy Będargowa jak i szlakami turystycznymi po kompleksach leśnych wokół Szczecina. W trakcie tych wędrowek podopieczni poznają różne gatunki roślin i zwierząt, uczą się jak „mądrze” korzystać z dobrodziejstw przyrody.

Wskazane przykłady aktywności w ramach edukacji przyrodniczo-leśnej w SP są wy miernym świadectwem szerszego potraktowania tego obszaru nauczania, niż wytyczne minimum programowego. Realizowane są w bardzo różnorodnej i ciekawej dla uczniów formie. Jednak działania te nie są ujęte w jeden kompleksowy program dedykowany całej SP, przez co nie można wskazać ciągłości edukacji przyrodniczo-leśnej na poziomie kolejnych klas. Autorzy dostrzegają także potrzebę przewartościowania pewnych treści z zakresu leśnictwa, wychodząc naprzeciw realizacji tzw. trudnych tematów w edukacji przyrodniczo-leśnej (np. wizerunek leśników i myśliwych, pozyskiwanie drewna, łowiectwo).

Wytyczne do edukacji przyrodniczo-leśnej w Szkole Podstawowej im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Będargowie

Z inicjatywy autorów od dnia 1 września 2017 r. będzie stopniowo wdrażana koncepcja edukacji przyrodniczo-leśnej w SP. Punktem wyjścia do opracowania wskazanej koncepcji stały się przedstawione wcześniej uwarunkowania edukacji przyrodniczo-leśnej w szkołach podstawowych oraz:

- chęć jeszcze większego ukierunkowania profilu szkoły na rzecz zagadnień przyrodniczo-leśnych;
- zwiększenie ilości zajęć odbywających się poza murami szkoły;
- przeciwdziałanie niskiej świadomości przyrodniczo-leśnej społeczności lokalnej, które uwidacznia się w audycjach lokalnej stacji radiowej (wypowiedzi słuchaczy) czy inicjatywach pseudoekologów;
- dostosowanie zajęć edukacyjnych ponadobligatoryjnych do form kompleksowej edukacji zgodnie z wytycznymi i oczekiwaniami organu prowadzącego SP, tj. Gminy Kołbaskowo;
- podjęcie studiów podyplomowych „Podstawy gospodarki leśnej” przez jednego z autorów.

Do głównych założeń koncepcji kompleksowej edukacji przyrodniczo-leśnej w SP należy zaliczyć:

- wykorzystanie szeregu doświadczeń kadry nauczycielskiej odznaczającej się dużym zaangażowaniem na rzecz SP;
- dostosowanie zakresu i formy przekazu treści do wieku uczniów;
- nawiązanie bezpośredniej współpracy z partnerami edukacji przyrodniczo-leśnej (tab. 1), którzy będą włączeni w proces edukacji zarówno na terenie SP jak i poza;
- propagowanie idei nauczania przez doświadczenie w ramach zajęć zintegrowanych oraz biologii i geografii;
- zwiększenie udziału uczniów SP w konkursach poruszających tematykę przyrodniczo-leśną, w tym konkursów interdyscyplinarnych;
- inicjowanie form aktywności pozalekcyjnych uczniów w zakresie edukacji przyrodniczo-leśnej;
- wykorzystanie narzędzi informatycznych i multimedialnych;
- stworzenie leśnej ścieżki edukacyjnej na terenie SP.

Do przykładowych partnerów ujętych w ostatnim wierszu tabeli 1 można wskazać:

- Transgraniczny Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Zalesiu, którego partnerem jest Nadleśnictwo Trzebież, położony na terenie tego samego powiatu co SP. Hasło Ośrodka brzmi – „Przez zabawę do nauki”, a na jego terenie znajdują się między innymi: sala ekosystemów, sala zjawisk atmosferycznych, sale laboratoryjne, gdzie przeprowadzane są doświadczenia z chemii i fizyki, sala plastyczna, sala projekcyjna, mobilne kino przyrodnicze, ogród dydaktyczny, aleja nauki „Energia wokół nas” (<http://toee.pl>);
- Woliński Park Narodowy, który prowadzi Muzeum Przyrodnicze WPN, zagrodę żubrów i wycieczki przyrodnicze (<http://www.wolinpn.pl/>);

- Gmina Kołbaskowo jako organ prowadzący SP i finansujący jej działalność;
- Bank Spółdzielczy w Gryfinie, Bank Ochrony Środowiska jako jednostki wspomagające przedsięwzięcia lokalne związane z działalnością edukacyjną przyrodniczo-leśną;
- Stowarzyszenie Federacja Zielonych Gaja, funkcjonujące na terenie sąsiedniej Gminy Szczecin, które wspiera m.in. inicjatywy na rzecz ochrony środowiska (<http://gajanet.pl/index>).

Tab. 1. Kluczowi partnerzy edukacji przyrodniczo-leśnej Szkoły Podstawowej im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Będargowie

Table 1. Key partners of natural-forest education in Primary School of Witold Pilecki in Będargowo

Partner	Rola w koncepcji edukacji przyrodniczo-leśnej
Nadleśnictwo Gryfino Nadleśnictwo Trzebież	SP położona jest na granicy dwóch nadleśnictw: Nadleśnictwo Gryfino (do którego przynależy) i Nadleśnictwo Trzebież. Rejon szkoły obejmuje miejscowości znajdujące się w zasięgu oddziaływania jednego, jak i drugiego Nadleśnictwa. Pracownicy obu Nadleśnictw postrzegani są jako partnerzy do systematycznej współpracy zarówno na terenie SP, jak i w okolicznych lasach.
Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej przy Nadleśnictwie Kliniska	Nadleśnictwo Kliniska położone jest stosunkowo blisko SP, dojazd autobusem zajmuje około 40 min. Przy Nadleśnictwie Kliniska funkcjonuje Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej oferujący m.in. zajęcia kameralne i terenowe z dziećmi, konkursy, edukacyjne imprezy plenerowe, wystawy okresowe. Zajęcia oferowane przez Ośrodek powinny stanowić wzbogacenie zajęć realizowanych w Szkole.
Technikum Leśne im. Prof. Jana Miklaszewskiego w Staroście	Wskazane Technikum Leśne jest najbliższą placówką szkolnictwa średniego o profilu leśnym. Szkoła podstawowa w nowym kształcie będzie jednostką, która ma wskazać swoim uczniom możliwości kontynuowania nauki po klasie ósmej i jednocześnie zapoznać z konkretnymi zawodami. Technikum Leśne w Staroście otwarte jest na współpracę nie tylko ze szkołami podstawowymi ale nawet z przedszkolami i w atrakcyjny sposób prezentuje warunki i zasady nauki w technikum, a przy okazji prowadzi edukację przyrodniczo-leśną wykorzystując swoją bazę dydaktyczną.
Polski Związek Łowiecki O/Szczecin	PZŁ swoją aktywność kieruje w stronę dzieci celem ocieplenia wizerunku myśliwych i przedstawienia rzeczywistej ich roli w społeczeństwie. Członkowie PZŁ prowadzą zajęcia z dziećmi zarówno w szkole, jak i w terenie.
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Szczecinie	RDLP w Szczecinie jako jednostka nadrzędna w stosunku do ww. Nadleśnictw powinna być włączona w zakres współpracy na szczeblu niższym. Natomiast przy organizacji konkursów, przedsięwzięć z ramienia Szkoły powinna objąć je swoim patronatem oraz wsparciem kadrowym zasilając grono jury, itp. Jej przedstawiciele powinny uczestniczyć w kluczowych wydarzeniach z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej organizowanych przez SP.
Polskie Towarzystwo Leśne O/Szczecin	Jednym z priorytetowych zadań PTL jest popularyzacja wiedzy leśnej nie tylko wśród leśników ale w całym społeczeństwie. Stąd dostrzegana jest ogromna rola PTL w zakresie edukacji leśnej nie tylko dzieci ale także nauczycieli i rodziców. PTL powinno być współinicjatorem stworzenia ścieżki edukacji leśnej na terenie SP.

Organizacje pozarządowe, ośrodki edukacyjne, banki, przedsiębiorstwa, jednostki samorządu terytorialnego, parki narodowe	Działające lokalnie ale także te o zasięgu ogólnokrajowym różnego rodzaju fundacje, stowarzyszenia, ośrodki edukacyjne, banki, przedsiębiorstwa oraz jednostki samorządu terytorialnego, parki narodowe są: <ul style="list-style-type: none"> • organizatorami konkursów przyrodniczo-leśnych; • organizatorami zajęć edukacyjnych; • organizatorami grantów na projekty z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej; • jednostkami wspomagającymi edukację przyrodniczo-leśną; • sponsorami szkół przy ich przedsięwzięciach edukacyjnych.
--	--

Z wszystkimi partnerami edukacji przyrodniczo-leśnej SP (tab. 1) zostaną podpisane stosowne porozumienia o współpracy, ze wskazaniem konkretnych działań z obu stron. W pierwszym półroczu 2017 r. przewiduje się następujące działania umożliwiające wdrożenie kompleksowej edukacji przyrodniczo-leśnej w SP:

- styczeń 2017 r. – wewnętrzne konsultacje w SP z nauczycielami, rodzicami i uczniami (opracowanie wstępnej koncepcji kompleksowej edukacji przyrodniczo-leśnej w SP w rozbiciu na poszczególne klasy);
- luty – marzec 2017 r. – rozmowy z partnerami i podpisanie porozumień;
- kwiecień – maj 2017 r. – opracowanie koncepcji kompleksowej edukacji przyrodniczo-leśnej w SP w rozbiciu na poszczególne klasy;
- czerwiec 2017 r. – poddanie konsultacji koncepcji przez nauczycieli, zaopiniowanie przez Radę Pedagogiczną SP;
- od września 2017 r. – stopniowe wdrażanie koncepcji.

Koncepcja kompleksowej edukacji przyrodniczo-leśnej w SP poza wskazanymi założeniami ma niwelować w pewnym zakresie niedoskonałości obecnego, jak i proponowanego systemu kształcenia, które nie jest oparte na stopniowaniu wiedzy, lecz przekazywaniu jej w ramach „spirali wiedzy”. Niestety ta formuła edukowania dzieci i młodzieży nie jest skuteczna, co więcej nie wywołuje chęci do nauki, do poznawania „czegoś nowego”. Opracowywana koncepcja ma na celu zwiększyć skuteczność edukacji przyrodniczo-leśnej przez uzupełnienie niedociągnięć i wyeliminowanie zjawisk dysfunkcyjnych wynikających z programów nauczania w zreformowanym szkolnictwie.

Wnioski

1. Edukacja przyrodniczo-leśna w szkole podstawowej nie może być realizowana w sposób przypadkowy, „przy okazji”.
2. Edukacja przyrodniczo-leśna w szkole podstawowej powinna być prowadzona na każdym poziomie nauczania (od klasy „0” do klasy „8”) w atrakcyjnej formie i odpowiedniej do wieku uczniów zarówno w ramach zajęć dodatkowych, jak i poszczególnych przedmiotów, np. muzyka, plastyka, informatyka, język polski itd.
3. Należy zaangażować różnego typu jednostki i organizacje leśne, przyrodnicze i inne w proces edukacji przyrodniczo-leśnej realizowanej w szkole i poza nią.
4. Edukacja przyrodniczo-leśna w Szkole Podstawowej im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Będargowie powinna przyjąć formę kompleksowej oferty dydaktycznej, popartej stosownymi porozumieniami o współpracę z wybranymi partnerami.

Literatura

- Grzywacz A., Greczuk M., Roźmiarek B. 2016. Zawartość leśnych treści kształcenia w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń z zakresu przyrody dla szkół podstawowych. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 47 (2): 83-90.
- Paschalis-Jakubowicz P. 2016. Edukacja leśna konsekwencje interakcji: innowacyjność a programy nauczania. Sylwan 160 (2): 100-106.

<http://toee.pl/>

<http://www.wolinpn.pl/>

<http://gajanet.pl/index/>

Summary. Concept assumptions of comprehensive natural-forest education in the Primary School of Witold Pilecki in Będargowo. The aim of this paper is to present the assumptions of the concept of comprehensive natural-forest education in selected primary school functioning within the rural commune of Kołbaskowo. The authors recognize the inadequate effectiveness of not integrated projects in the field of natural-forest education, performed widely in primary schools. To meet the guidelines of the Kołbaskowo commune concerning the implementation of a comprehensive education in the context of extracurricular activities, there have been developed main assumptions taking into account the activities of: Primary School of Witold Pilecki, the commune of Kołbaskowo, the Regional Directorate of State Forests in Szczecin, the Polish Forest Society Branch in Szczecin, Forest District Trzebież, Forest District Gryfino, Forest District Kliniska, Technical Forest Institute in Staroścín, Polish Hunting Community and other individuals and organizations.

Key words: nature and forest education, primary school, the effectiveness of teaching.